

Fecr Yayınları: 328

Kader
Nedir Ne Degildir?

Proje Editörü
Prof. Dr. Adnan Demircan

Bilim Dalı Editörleri
Prof. Dr. Adnan Demircan | Prof. Dr. Ahmet Keleş
Prof. Dr. Mahmut Çınar | Prof. Dr. Yaşar Düzenli

Yazarlar
Doç. Dr. Saffet Kartopu | Doç. Dr. Ömer Müftüoğlu
Prof. Dr. Ahmet Keleş | Prof. Dr. İlyas Çelebi

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No: 13178)

Kapak ve Mizanpaj
FCR

Baskı ve Cilt
Şafak Matbaacılık
İvedik O.S.B. Matbaacılar Sitesi 1515. Sk. No: 53
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0312. 229 57 84
(Sertifika No: 16104)

1. Baskı: Kasım 2019

ISBN
978-605-7570-71-0

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mh. Boyacılar Sk. No:14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0 312) 310 08 60 - Fax: (0 312) 311 47 89
web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

Saffet KARTOPU
Ömer MÜFTÜOĞLU
Ahmet KELEŞ
İlyas ÇELEBİ

KADER

nedir?
ne değildir?

Saffet KARTOPU

1981 yılında Adana/Karaisalı'da doğdu. Lisans eğitimini Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde, Yüksek Lisansını aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladı. Doktorasını Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında tamamladı. Ağustos 2012'de Gümüşhane Üniversitesi'ne öğretim üyesi olarak atandı. 2015 yılında doçent oldu. 2018 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'ne geçiş yaptı. Halen aynı üniversitede Din Psikolojisi Anabilim Dalı başkanı olarak görev yapmaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır.

Ömer MÜFTÜOĞLU

1973 yılında Afyonkarahisar'da doğdu. 1995 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1995-1999 yılları arasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği yaptı. 1999'da Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne araştırma görevlisi olarak atandı. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Tefsir) Anabilim Dalında; yüksek lisansını 1999'da ve doktorasını 2004'te tamamladı. 2018 yılında Doçent oldu. Halen Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir.

Ahmet KELEŞ

1959 yılında Kırşehir Çiçekdağı'nda doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Kırıkkale'de tamamladı. 1988 tarihinde Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı üniversitede yüksek lisansını ve doktorasını tamamladı. 1998 yılında, Yrd. Doç. Dr. olarak Dicle Üniversitesi Hadis Ana Bilim Dalına atandı. 2004 yılında doçent, 2009 yılında da Profesör oldu. Halen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

İlyas ÇELEBİ

1974'te Erzurum Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun oldu. Doktorasını 1991 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladı. 1993 yılında öğretim görevlisi oldu. 1996 yılında doçent, 2003 yılında profesör oldu. 2006-2011 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde dekan yardımcılığı yaptı. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden emekli olduktan sonra 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde göreve başladı. Halen buradaki görevine devam etmektedir.

Sunuş

İslam tarihi, sosyal, siyasi, iktisadi, hukuki ve kültürel birçok farklı boyutuyla birlikte aynı zamanda canlı bir ilmî serüvenin de tarihidir. Müslümanların ilim yürüyüşleri, Hz. Peygamber (s) döneminden başlayarak Kur'an etrafında başlamış, sonraki dönemlerde sahip oldukları birikim ve kazanımlarına göre farklı alan ve disiplinler ortaya çıkmıştır.

Klasik dönemde, ilim insanlarından temel dinî alanlarda belirli bir düzeyde yetkinlik bekleniyordu. Buna rağmen erken dönemden itibaren, âlimlerin daha yoğun ilgi gösterdikleri ve çalışmalarını buna göre şekillendirdikleri alanlar ortaya çıkmıştır. Bazı âlimler ise birden çok alanda çalışmalar yapmış ve bu yönleriyle bilinmişlerdir. Elbette bir insanın her alanda yetkin olması mümkün değildir. Ancak öteden beri, âlim sıfatının hemen her konuda bilgi ve görüş sahibi olmayı gerektirdiği anlayış ve beklentisi bulunmaktadır.

Âlimlerin ilgi duydukları konularda savundukları görüşler arasında farklılıkların olması, insanın zihin dünyasının inşasındaki iç ve dış birçok etkene bağlı olduğu muhakkaktır. Farklılıklar, kişisel yaklaşımlardan kaynaklanabildiği gibi, âlimlerin yetiştiği ortamlar ya da aidiyetlerden beslenebilmiştir. Görüş ve yaklaşım farklılıklarını doğal görüp anlamaya çalışanlar olabildiği gibi, kendi inanış ve görüşünden başka görüşlere karşı daha az müsamahakâr olanlar da vardır. Ancak geçmişte İslam dünyasında görüş ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan polemik, tartışma ve hatta kavgalar, genellikle derin krizlere sebep olmamıştır.

İnsanın, farklılıklara arifane yaklaşımı muhafaza etmesi, hatta farklı düşüncelere sahip insanların kendilerini ifade etme haklarını kendi görüşünü ifade etme hakkı gibi değerli görmesi

önemlidir. Diğer taraftan ilmî hayatın, geçmişten geleceğe uzanan insanlık tarihi kadar eski bir yürüyüş olduğu da unutulmamalıdır. Bu yürüyüşte yokuşlar, zorluklar ve kolaylıklar olmuştur. İlimlerin tasnifi ve tanımlarla ilgili süreç de geçmişten geleceğe uzanmaktadır. Günümüzde yaşadığımız tecrübe, ilmî disiplinler arasında duvarlar örüldüğünü göstermektedir. Bunun farkında olan ilim insanlarının, bu sorunu aşma yönünde çaba göstermeleri önemlidir. Zira -ne kadar bağımsız hareket etmeye çalışsalar da- ilmî disiplinlerin ortak zeminlerinin olduğu bir vakıdır. Bu da kaçınılmaz olarak tedahüllere yol açmaktadır.

“Nedir Ne Değildir?” projesi çerçevesinde telif edilen elinizdeki kitapta, günümüzde sık sık tartışılan konular üzerinden ilmî disiplinlerin birbirleriyle ilişkileri, ayrıldıkları noktalar ve yöntem farklılıklarını göstermeye çalıştık. Aynı konuda, tefsir, hadis ve kelam olmak üzere üçü sabit, biri ise ele alınan konuya göre değişken olmak üzere dört ilim dalından dört uzmanın konuyu ele almalarını ortaya koymalarını istedik.

Bizi bu projeyi gerçekleştirmeye teşvik eden etkenlerden biri, son dönemlerde dinî konularda yapılan tartışmaların düzeyinin oldukça düşmüş olduğunu gözlemlememizdir. Nitekim dinî tartışmalara yetkin olan ya da olmayan herkes katılabilmekte, hatta çoğu zaman konuşması gerekenlere söz verilmemektedir. Bu proje ile bilim insanlarının, görüşlerini polemik ortamı olmadan sükûnetle anlatmalarına zemin oluşturmaya çalıştık.

Sonuç olarak, dinî konuların birçoğunda mutlak yargılarda bulunmak ve son sözü söylemek mümkün değildir. Herkes eteğindeki ortaya dökecek, okuyanlar ise bunları kritik edecektir. Doğru olanı budur. Geçmişte örneklerini gördüğümüz, ancak uzun süredir kaybettiğimiz, -ilim tarihindeki önemli gelişmeleri ortaya çıkaran- dinleme, anlama, yorumlama ve -gerekirse- karşı görüş inşa etme tavrını meşru bir hak olarak gören damarı tekrar ihya etmemiz zorunludur. Birbirimizi dinlemeye, birbirimize konuşma hakkı tanımaya çok ihtiyacımız olduğu ortadadır. Bunu, başkalarının dayatmasıyla değil, içimizden gelen insanın sesini gereği olarak yapmalıyız. Yüce Allah'ın bize kul olarak ta-

ındığı hakkı, beşer olarak birbirimize çok görmememiz gerekir. Tarih boyunca bunun aksine davranan insanlar bulunmuşlarsa da bunların hayırla yâd edilmedikleri muhakkaktır.

Proje, Müslüman bilim insanlarının, birbirlerini dışlamadan, ötekileştirmeden ve tekfir etmeden görüşlerini ortaya koyabilmelerinin imkânsız olmadığını bir kez daha göstermiştir. Okuyucu, bilim insanlarının birikim ve yaklaşımlarına dayanan görüşlerden dilediğini seçmekte özgürdür. Dilerse farklı görüşlerin kendince kabul edilebilir taraflarını alarak başka bir sentezle yeni bir yol da açabilir.

Projenin bize gösterdiği önemli bir gerçek de ilim insanlarının aynı ya da benzer nassları kullanarak farklı sonuçlara ulaşabildikleridir. Nassların aynı olması, görüşlerin aynı olması sonucunu doğurmayabiliyor. Bu da yorum ve içtihad imkânından doğuyor. Nass tek olsa da onu yorumlayan insanlar farklıdır. Rivayetleri esas aldığımızda kaynak çeşitliliği de kaçınılmazdır. Ancak burada da öznel yorum devreye girmektedir. Bu ve benzeri etkenlerden dolayı görüşler arasında farklılıklar olması anlaşılabilir.

Projenin bize bir kez daha hatırlattığı üzere tefsir, hadis, kelam, fıkıh ve dinî ilimler, hatta başka disiplinler, birbirlerinden bağımsız değildirler. Bu durum, hem bilim dalları arasındaki tedahülleri hem de uzaklaşmanın doğurduğu mahzurları dikkate alarak bilimsel tasniflerde yeni denemeler yapılmasını gerekli kılmaktadır.

“Nedir Ne Değildir” üst başlığı ile ele aldığımız cihad, evrim, hilafet, kabir hayatı, kader, mucize, İsa'nın dönüşü ve mehdilik, şefaet, şeriat ve tarihsellik konularında kaleme alınan bölümlerin yazarları belirlenirken, özellikle belirli bir görüşü savunanlar öne çıkarılmış değildir. Kitaplar okunduğunda tercihin ideolojik değil bilimsel yetkinlikle ilgili olduğu görülecektir. Elbette ülkemizde ele alınan konularda yazabilecek birçok ilim insanımız vardır. Burada tercih edilen isimlerin hiçbiri alternatifsiz değildir. Ancak sınırlı sayıda ilim insanının katkısıyla ortaya çıkan bu projede bazı isimleri tercih etmek kaçınılmaz olmuştur. Böylece projenin hedefleri doğrultusunda dört alan editörü, birbirlerinden bağım-

sız olarak yazarlarını belirlemiş; proje yürütücüsü, yazarların isimlerini belirlemede alan editörlerinin nihai kararlarına müdahalede bulunmamıştır.

Tefsir, hadis, kelim ve diğer alanlarla ilgili dört alan editörünün yanı sıra proje editörünün de okuduğu, farklı ilim insanları tarafından kaleme alınan yazıların ilmî sorumluluğunun yazarlara ait olduğu açıktır. Hem proje yürütücüsünün hem editörlerin hem yayınevinin hem de aynı projede yer alan diğer yazarların, herhangi bir yazıda yer alan bir görüşten ya da bilimsel yaklaşımdan sorumlu olmadığı gibi, bunu paylaşma veya karşı olma hakkı vardır. Görüş ve yorumların, yazarların ilmî ve kişisel tercihlerini ifade ettiğini burada bir kez daha vurgulamayı gerekli görüyoruz.

Projemize katkıda bulunan başta alan editörlerimiz Prof. Dr. Ahmet Keleş, Prof. Dr. Mahmut Çınar ve Prof. Dr. Yaşar Düzenli olmak üzere yazarlarımıza teşekkürlerimi arz ediyorum. Telif edilen on kitabı yayımlayarak projemizi destekleyen Fecr Yayınları ailesi ve kitapların tamamını okuyarak redaksiyonunu yapan değerli Rufe Tiryaki ayrı bir teşekkürü hak etmektedir.

Çalışmamızın, ülkemiz insanının zihni dünyasının inşası, dinî hayatı ve ilmî çalışmalara müspet katkı sağlaması temennisiyle...

Adnan DEMİRCAN
Proje Yürütücüsü

İÇİNDEKİLER

I. Psikolojik Açıdan Kadere İman Nedir Ne Değildir?	11
Giriş	13
A. Psikolojik Açıdan Kadere İman Nedir?	17
1. Kader İnanıcı Bir Başa Çıkma Yöntemidir	17
2. Kader İnanıcı Bir Anlamlandırma Biçimidir	23
3. Kader İnanıcı Bir Nedensel Yükleme Biçimidir	28
4. Kader İnanıcı Bir Psikolojik İyi Oluş Kaynağıdır	31
B. Psikolojik Açıdan Kadere İman Ne Değildir?	33
1. Kader İnanıcı Öğrenilmiş Çaresizlik veya Savunma Mekanizması Değildir	33
2. Kader İnanıcı “Kadercilik” Değildir	39
Sonuç	43
II. Kur’an Ayetleri Bağlamında Kader Nedir Ne Değildir? ... 45	
Giriş	47
A. Kavramsal Çerçeve	48
B. Kur’an Ayetleri Bağlamında Bir Şeyin Kaderi Nedir?	50
1. Kaderin Maksimum ve Minimum Sınırları Vardır	55
2. Bir Şeyin Miktarı O Şeyin Kaderidir ve Kaderi Allah’ın Takdiri Belirler	58
3. Her Şeye Muktedir/مُقَدِّر Olan Kaderi Belirler	61
4. Kader Her Şeye Gücü Yetenin Ölçüsüdür	64
5. Kader-Rızık İlişkisi	66
6. Kur’an’da Kadr/قدر Köklü Türevlere Kısa Bir Bakış	70
7. Kadir Gecesi-Kader İlişkisi	75
C. Kur’an Ayetleri Bağlamında Kader Ne Değildir?	77
Sonuç	79
III. Hadislerde Kader Nedir Ne Değildir?	81
Giriş	83
A. Kader Konusunun Tarihi Arka Planı	83

B. Kavramsal Çerçeve	89
C. Konuyla İlgili Temel İlkeler.....	91
1. Birinci İlke: Hadis-Rivayet Farkı.....	91
2. İkinci İlke: Rivayetlerin Yer Aldığı Kaynaklar	93
D. Hadislerde Kader Nedir?.....	94
1. Cahiliye Toplumunda Kader İnancı.....	95
2. Kadere İman.....	96
3. Yaratılış ve Kader.....	100
E. Hadislerde Kader Ne Değildir?	108
1. Kur'an'a Aykırılık.....	112
2. Tarihi Realiteye Aykırılık	115
3. Akla Aykırılık.....	116
4. Sünnetullah Kavramı.....	120
5. Hz. Peygamber'in Konumu	122
6. Ehl-i Hadis'in İdeolojik Tavrı	123
Sonuç	124

IV. İslam Düşüncesinde Kader ve Kaza İnancı Nedir Ne

Değildir?	127
A. İslam Düşüncesinde Kader ve Kaza İnancı Nedir?	130
1. Konunun İlahî Sıfatlarla İlgisi.....	130
2. Nasslar Çerçevesinde Kader ve Kaza Nedir?	138
3. Mezheplerin Konuyla İlgili Görüşleri.....	142
B. İslam Düşüncesinde Kader Ne Değildir?	148
1. Hayır ve Şer	148
2. Hidayet ve Dalalet	151
3. Rızık.....	154
4. Ecel	155
5. Tevekkül	156
Sonuç	157

Bibliyografya	161
I. Psikolojik Açıdan Kadere İman Nedir Ne Değildir?	161
II. Kur'an Ayetleri Bağlamında Kader Nedir Ne Değildir?	164
III. Hadislerde Kader Nedir Ne Değildir?.....	165
IV. İslam Düşüncesinde Kader ve Kaza İnancı Nedir Ne Değildir? 167	

Dizin.....	169
------------	-----